

واکاوی مراحل اندیشه سیاسی پیامبر اسلام (ص)

زهرا سرگزی

کارشناس ارشد تاریخ اسلام دانشگاه سیستان و بلوچستان m.j656685@gmail.com

چکیده:

اندیشه سیاسی پیامبر اسلام (ص) اندیشه‌ی نظامند و جامعی است که در سیر و تحول خود امر سیاسی را در قالب یک واحد سیاسی تولید و پشت سر گذراند، هرچند طرح این اندیشه بعد از رحلت ایشان، ساز واره‌ی الهی بودن آن با وقفه‌ای روبرو گشت، لیکن به نظر می‌رسد با بررسی و تبیین چگونگی شکل‌گیری نظامند این اندیشه الهی در گذر تاریخ قابل شناسایی و درک باشد. در ابتدا این اندیشه سیاسی چندین مرحله جدا از هم را در عین پیوستگی در یک پیوستار طی نمود، و در مکه با اتصال به منبع وحی الهی شکل ذهنی به خود گرفته و در مدینه به شکل ساختاری عینیت یافت. اندیشه سیاسی اسلام بعد از طی این گذار در قالب، امر سیاسی-نقش سیاسی (رهبری) - نظام (ایده) سیاسی - واحد سیاسی و دولت شکل پیدا کرد، و لذا مراحل گذار شکل‌یابی اندیشه سیاسی پیامبر اسلام (ص) بدین شکل تحقق عملی یافت. بنابراین این مقاله سعی دارد با روش تحلیلی و توصیفی با ابزار کتابخانه‌ای ضمن تبیین چارچوبی از ویژگی‌های اندیشه سیاسی پیامبر اسلام (ص)، و نیز تلاش می‌کند آن را در مراحل جدا از هم مورد کنکاش و بررسی قرار دهد تا علاوه بر بررسی و تبیین مراحل اندیشه سیاسی اسلام در گذر زمان جدا از متقدم یا متاخر بودن آن، به چگونگی قوام پیدا نمودن و برداشت‌های متفاوت سیاسی که در سیر تکاملی خود در دوره‌های بعدی را موجب گردید نیز بپردازد، و به تفسیر ماحصل آن پیدایش اندیشه‌های سیاسی متفاوت در دوره‌های بالندگی، مباحث کلامی و فقهی با روش‌های نقلی - عقلی و جدلی را بیان نماید. پرواضح است که اساس اندیشه الهی پیامبر اسلام (ص) در بحبوحه این مباحث کمرنگ و چه بسا به فراموشی سپرده شده است.

واژگان کلیدی: اندیشه سیاسی اسلام، امر سیاسی، ایده سیاسی، دولت

مقدمه و طرح مسئله

بیشتر اندیشمندانی که در حوزه اندیشه سیاسی مباحثی را مطرح نمودند علی‌رغم تحولاتی که این اندیشه از نوع آگاهی و معرفت در دو حوزه نظرو عمل به خود دیده است اساس اندیشه الهی را

قبول و به آن اذعان نموده‌اند. صرف نظر از آن دسته از افراد که اندیشه سیاسی ناب اسلامی را در بستر اندیشه‌ی یونان و ایران دیده‌اند اگرچه در دوره‌های متعدد متأثر از این حوزه‌ها بوده است اما در مقابل نیز صاحب نظرانی هستند که با نگاهی معرفتی به قرآن و عملکرد پیامبر اسلام (ص) اساساً "ایجاد آنرا مستقل از تأثرات دیگران دانسته و دوران رشد و بالندگی را منوط به ورود آگاهی‌هایی و تجربه‌هایی از سایر اندیشه‌ها خواه یونان و یا ایران باستان و حتی روح قبایلی عصر جاهلیت می‌دانند.

اندیشه سیاسی اسلام در حوزه شناختی خود با ماهیتی دینی دو ابزار عقل و وحی را دارا است که هر کدام در شاخه‌های دانشی چون کلام و وقفه خود را نشان داد و جریان‌ات اندیشه‌ای متفاوت را در جهان اسلام در بعد سیاست بوجود آورد.

اندیشه سیاسی اسلام منبعت از وحی است و وحی نیز با ابزار عقلانیت قابل فهم و تبیین می‌باشد، حالا باید دید؛ اندیشه سیاسی اسلام تا چه اندازه جریان‌ات سیاسی دوران پیامبر اسلام (ص) و حتی جریان‌ات دوره‌های پس از رحلت ایشان را در ایجاد اندیشه‌های متفاوت اندیشمندان مسلمان که به نوبه خود در شکل‌گیری فرق مختلف اسلامی از بعد سیاسی تأثیر گذارده است و نیز تا چه حد توانسته است اندیشه سیاسی ناب اسلامی را در فرقه‌های مذهبی جاری و ساری نماید.

اندیشه سیاسی اسلام در ابتدا پس از رحلت پیامبر اسلام (ص) منجر به مناقشات فراوانی در باب جانشینی حضرت شد اینکه چه کسانی حق دارند اداره جامعه را بر عهده بگیرند (خلیفه - والی - حاکم،...)، در آغاز مسئله مقبولیت و مشروعیت را دامن زد و یا اینکه چه کسانی باید اطاعت کنند و چه کسانی باید اطاعت بشوند؟ ویژگی‌های آن، وجوب یا لزوم آن چه بوده است؟ اندیشه سیاسی اسلام پس از رحلت پیامبر اسلام (ص) در ابتدا با تمسک به جهان بینی و ایدئولوژی اسلامی - قبیلگی شکل گرفت، چرا که تجربه‌های سیاسی عرب منحصر به نگرش سیاسی که با عواملی چون ثروت، دین، شرافت قبیلگی که خود زاینده تفکر اشراف و اقتصاد تجاری بود پیوند دیرینه‌ای داشت. بررسی سیر اندیشه سیاسی اسلام در گذر تاریخ گویای آن است که در مراحل تکوینی خود وجود ابتدایی‌ترین تفکر، به معنای تقابل